

Položaj koncesionarjev za izkoriščanje državnih gozdov na lesnem trgu

Darij KRAJČIČ*

Izvillek:

Krajčič, D.: Položaj koncesionarjev za izkoriščanje državnih gozdov na lesnem trgu. Gozdarski vestnik, št. 1/2002. V slovenščini, cit. lit. 7.

S sprostitvijo trga gozdnih lesnih sortimentov po letu 1993 je v Sloveniji nastala vrsta gospodarskih družb, ki se ukvarjajo z lesno trgovino. Ocenjujemo, da imajo bivša gozdna gospodarstva, ki so se preoblikovala v zasebne delniške družbe, pri odkupu lesa v zasebnem sektorju približno tretjinski delež. Skupaj z lesom iz državnih gozdov tako pokrivajo nekaj več kot 60% lesnega tržišča. Na trgu si medsebojno konkurirajo. S prodajo lesa iz državnih gozdov so v letu 2000 ustvarile 37% prihodkov od prodaje, od zasebnih gozdov pa 18%. Plačilni roki v lesnopredelovalni industriji se povečujejo. Za boljši položaj na trgu predlagamo povezovanje gospodarskih družb, ki se ukvarjajo z lesno trgovino.

Glavne besede: lesni trg, plačilni roki, odkup lesa, trgovina z lesom, Slovenija.

1 UVOD

Trg gozdnih lesnih sortimentov v Sloveniji se je, po sprejetju novega Zakona o gozdovih (1993), sprostil, v praksi pa se je to zgodilo že prej. Pred tem so bile za promet z lesom iz takratnih družbenih in zasebnih gozdov pooblašene samo gozdnogospodarske organizacije. Z izločitvijo zasebnega sektorja iz gozdnogospodarskih organizacij po letu 1994 so se z odkupom lesa iz zasebnega sektorja v večji meri začele ukvarjati tudi kmetijske, kmetijsko-gozdarske in gozdarske zadrage. Nastala je tudi vrsta novih gozdarskih gospodarskih družb in samostojnih podjetnikov, ki se ukvarjajo s posekom in z odkupom lesa ter z lesno trgovino. Tudi nekatera lesno-predelovalna podjetja, zlasti manjša, so se odločila za neposreden odkup lesa iz zasebnega sektorja.

2 OPREDELITEV PROBLEMA IN METODE DELA

S pojavom novih poslovnih subjektov na lesnem trgu po letu 1993 se zastavlja vprašanje, kolikšen delež trga z lesom obvladujejo bivša gozdna gospodarstva, ki so se preoblikovala v zasebne gozdarske gospodarske družbe. Ker so si te družbe pridobile tudi pravico do 20-letne koncesije za izkoriščanje državnih gozdov, smo jih za potrebe te raziskave poimenovali koncesionarji.

Pomemben kazalec zaostrovanja tržnih razmer so tudi gibanja plačilnih rokov, zato smo analizirali tudi te.

Koncesionarji ustvarjajo prihodek iz različnih dejavnosti. Zaradi sprostitve prometa z lesom na eni in podelitvi dvajsetletne koncesije za izkoriščanje državnih gozdov na drugi strani nas je zanimala struktura prihod-

kov od prodaje iz različnih dejavnosti koncesionarjev.

V raziskavi smo uporabili metodo anketiranja. Na anketo, ki smo jo poslali vsem gozdarskim gospodarskim družbam, ki imajo koncesijo za izkoriščanje državnih gozdov, je odgovorilo 80% vprašanih, 13% nanjo ni odgovorilo, ena anketa koncesionarja, ki ima sicer zelo majhen obseg odkupa iz zasebnih gozdov, je bila neveljavna. Ocenjujemo, da smo po količini odkupljenega lesa pri koncesionarjih zajeli več kot 85% vzorec.

3 REZULTATI RAZISKAVE

3.1 Trg gozdnih lesnih sortimentov v Sloveniji

Z lesno trgovino se lahko ukvarjajo vse gospodarske družbe, ki izpolnjujejo splošne pogoje za gospodarsko dejavnost in imajo ustrezno registracijo. Poleg koncesionarjev je to še vrsta drugih gospodarskih družb in samostojnih podjetnikov.

Trg na splošno delimo na nabavni in prodajni. Pri trgovini z lesom na nabavnem trgu kot prodajalci nastopajo lastniki gozdov. To so lahko zasebniki, lokalne in verske skupnosti, gospodarske družbe idr. ter v imenu države za državne gozdove Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov. Slednji les iz državnih gozdov, ki so predmet koncesije, prodaja koncesionarjem, iz drugih državnih gozdov pa na razpisu izbranim družbam. Tako koncesionarji kot tudi drugi gospodarski subjekti, ki se ukvarjajo z lesno trgovino, si na nabavnem in prodajnem trgu medsebojno konkurirajo. Takšna konkurenca ima dvojni učinek:

- po eni strani vzpodbuja zmanjševanje marže lesnih trgovcev,
- po drugi strani pa zlasti velikim kupcem omogoča nižanje cen lesa in s tem tudi pritisk na zniževanje odkupnih cen.

* doc. dr. Darij Krajčič, univ. dipl. inž. gozd., BF, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Večna pot 83, 1000 Ljubljana, Gospodarska zbornica Slovenije, Dimičeva 13, 1000 Ljubljana, SLO

Za prodajo lesa velja, skladno z določili Zakona o davku na dodano vrednost, 20% davčna stopnja. Če so lastniki gozdov fizične osebe, zaradi poenostavitve družbenega knjigovodstva ti pri prvi prodaji kupcu - davčnemu zavezanцу večinoma ne obračunavajo davka na dodano vrednost niti ne izstavljajo računov. Tisti, ki izpolnjujejo določene zakonske zahteve in pridobijo dovoljenje davčnega organa, so upravičeni do 4% pavšalnega vstopnega davka. Poračun zanj opravi prvi kupec - davčni zavezanec. Za lastnika gozda to pomeni, da kupec lesa - davčni zavezanec k odkupni ceni doda 4%. Namen pavšalnega nadomestila je lastnikom gozda, ki niso v sistemu davka na dodano vrednost, povrniti vsaj del njihovega vstopnega davka, ne da bi od njih zahtevali vodenje posebnih evidenc in izstavljanje računov. Gre torej za obliko davčne olajšave, ki je izjema v sistemu davka na dodano vrednost, velja pa samo za dejavnosti kmetijstva in gozdarstva na kmetijah.

Če so lastniki gozdov pravne osebe (vključno z državo), se davek na dodano vrednost obračunava pri vsakem prometu z lesom.

Cene lesa v Sloveniji v zadnjem obdobju realno padajo (KRAJČIČ 2001). To velja praktično za vse vrste skupin sortimentov. Gibanje cen lesa pri nas je zelo podobno gibanjem na evropskem trgu.

3.2 Obseg odkupa lesa v Sloveniji

Strukturo in obseg odkupa lesa v zasebnem sektorju, ki ga obvladujejo koncesionarji, kaže preglednica.

Obseg odkupa lesa iz zasebnih gozdov se je v šestih letih povečal za skoraj 30%. Ocenjujemo, da koncesionarji letno v zasebnem sektorju v zadnjem času, če upoštevamo neprispele ankete, odkupijo dobrih 300.000 m³ lesa. Pri tem prevladuje odkup na kamionski cesti (70%), sledi odkup na panju (28%), medtem ko je količina odkupa predelane lesa simbolična (1%). Najbolj narašča odkup na panju, kar je vsekakor pozitiven trend, saj so koncesionarji za ta dela tudi dobro opremljeni in usposobljeni.

Odkup lesa iz zasebnega sektorja statistično spremlja Statistični urad Republike Slovenije, ki je v letih 1995-2000 registriral od 420.000 do 540.000 m³

odkupljenega lesa. Statistične poročevalske enote so vsi poslovni subjekti, ki se ukvarjajo z odkupom lesa (Letni pregled odkupa 2000).

Druge raziskave kažejo, da lastniki gozdov prodajo okoli 60% poseka (preračunano po GEREČNIK 2000), ostalo pa porabijo sami. Ob letnem poseku okoli 1,4 mio m³ neto v zasebnih gozdovih (Poročila Zavoda za gozdove 1995-2000) to pomeni okoli 850.000 m³ tržne proizvodnje. Statistični urad tako ne spremlja okrog 350.000 do 400.000 m³ tržne proizvodnje lesa v zasebnem sektorju. Koliko od tega neevidentiranega lesa je predmet davčnih utaj, pa je seveda čista uganka. Tako ocenjujemo, da imajo koncesionarji pri odkupu lesa v zasebnem sektorju okoli tretjinski delež.

Poleg odkupa v zasebnem sektorju koncesionarji letno ponudijo trgu še okoli 800.000 m³ iz državnih gozdov. Tako skupaj letno tržišču ponudijo okoli 1,1 milijona m³ gozdnih lesnih sortimentov. S tem ocenjujemo, da koncesionarji na slovenskem lesnem trgu pokrivajo dobrih 60% trga.

3.3 Plačilni roki na lesnem trgu

Plačilne roke na trgu gozdnih lesnih sortimentov smo izračunali na podlagi ankete. Ponderirane vrednosti (ponder je bila količina lesa po skupinah sortimentov) kaže preglednica.

Plačilni roki so na prodajnem trgu daljši, kot na nabavnem. Na prodajnem trgu se povečujejo, pri čemer so precejšnje razlike med skupinami sortimentov. Na nabavnem trgu je podaljšanje plačilnih rokov bistveno manjše. Razkorak med plačilnimi roki na nabavnem in prodajnem trgu se povečuje, kar ima velike finančne posledice in zahteva kratkoročno zadolževanje. To potrjujejo tudi naše prejšnje raziskave (KRAJČIČ 2001). Koncesionarji so tako poleg organizacije in izvedbe odkupa tudi pomemben finančni člen med lastnikom gozda in lesno-predelovalno industrijo. Brez njih bi že tako zadolžena lesno-predelovalna industrija (KRAJČIČ 2001) morala najeti nove kredite za obratna sredstva, ki bi jih pa težko dobila in servisirala. S tem bi se poslabšal ekonomski položaj lesne industrije in lastnikov gozdov, verjetno pa bi se povečal tudi sivi trg z lesom.

Preglednica 1: Odkup lesa iz zasebnih gozdov, ki so ga opravili koncesionarji (min. 85% vzorec)

Leto	Odkup okroglega lesa				Odkup predelane lesa	
	Skupaj	Na panju	Na kamionski cesti	Drugo	Predelan les	Skupaj
1994	205.474	41.227	162.184	2.063	2.056	207.530
1995	216.797	41.887	172.222	2.688	508	217.305
1996	249.488	51.455	196.759	1.274	1.544	251.032
1997	278.661	52.416	224.792	1.453	2.210	280.871
1998	271.560	59.639	210.097	1.824	2.920	274.480
1999	250.709	64.927	184.182	1.600	3.665	254.374
2000	260.614	72.909	186.019	1.686	3.543	264.157

Preglednica 2: Plačilni roki na trgu gozdnih lesnih sortimentov (v dnevih)

Leto	Prodajni trg			Nabavni trg (odkup lesa)		
	Drva, celulozni les	Les za iverne plošče	Hlodovina	Drva, celulozni les	Les za iverne plošče	Hlodovina
1994	29	35	33	21	21	19
1995	32	39	35	22	22	20
1996	37	42	41	22	22	20
1997	37	45	42	24	24	22
1998	37	49	51	24	24	24
1999	52	72	70	27	26	26
2000	56	77	80	27	26	27

Različni plačilni roki med skupinami sortimentov kažejo na razslojevanje, ki je značilno zlasti za zadnje obdobje. Preseneča predvsem podaljšanje plačilnih rokov pri hlodovini v primerjavi z drugimi skupinami sortimentov. To kaže tudi na zaostrene proizvodne razmere v lesno predelovalni industriji, ki kot surovino uporablja hlodovino. V zadnjem času je v predelavi lesa najbolje poslovala celulozna in papirna industrija (JERINA 2001) na kar kažejo tudi relativno ugodni plačilni roki do dobaviteljev surovine.

3.4 Vpliv odkupa lesa na poslovanje koncesionarjev

Vpliv odkupa lesa iz zasebnih gozdov na poslovanje koncesionarjev smo ugotavljali z deležem prodaje lesa iz zasebnih gozdov v prihodkih koncesionarjev. Anketiranci smo prosili, da čiste prihodke od prodaje (KRAJČIČ 2001), ki so zajeti v bilancah uspeha za leto 2000 in oddani na Agencijo za plačilni promet, razdelijo na prihodke od različnih dejavnosti družbe. Tako smo se osredotočili samo na prihodke od dejavnosti družbe, druge prihodke (npr. od financiranja, izredne prihodke), ki znašajo okoli 8% vseh prihodkov, smo izločili. S tem smo povečali preglednost strukture prihodkov (preglednica).

Prihodki od prodaje lesa iz zasebnih gozdov, ki jih gozdarske gospodarske družbe ustvarjajo z odkupom lesa v zasebnih gozdovih, predstavljajo slabo petino vseh prihodkov od prodaje. Res pa je, da je del drugih dejavnosti (npr. prevoz lesa) tudi vezan na les iz gozdov. Dejavnosti družbe s področja gozdnega dela in prodaje lesa imajo tako multiplikacijski učinek na druge dejavnosti družb. Podobna ugotovitev velja tudi za druge dejavnosti, ki delujejo na podlagi koncesijskih in njim podobnih razmerij (npr. peskokopi, rudniki, polnjenje vode itd.).

Preglednica 3: Struktura prihodkov iz prodaje koncesionarjev v letu 2000

Vrsta prihodka iz prodaje	%
Prihodki od prodaje lesa iz državnih gozdov	37%
Prihodki od prodaje lesa iz zasebnih gozdov	18%
Prihodki od prevoza lesa	9%
Prihodki od gradbene dejavnosti	5%
Prihodki od dodelave in predelave lesa	22%
Drugi prihodki od prodaje	9%
Skupaj	100%

4 ZAKLJUČKI

Koncesionarji kot nasledniki bivših gozdnih gospodarstev so po letu 1993 izgubili relativno velik tržni delež v zasebnem sektorju. Vzrok je predvsem sprostitev trga lesa in s tem pojav novih gospodarskih subjektov ter verjetno večje možnosti sive ekonomije. Tretjinski tržni delež v zasebnem sektorju, ki ga imajo koncesionarji, je razdeljen med 14 gospodarskih subjektov, ki si med seboj konkurirajo. Pri tem so eni bolj drugi pa manj uspešni, kar je odvisno zlasti od njihove sposobnosti organiziranja na terenu na eni strani ter iskanja solidnih kupcev lesa (lesnih trgovcev in lesnopredelovalnih podjetij) na drugi strani. Pomembno vlogo pri tem igrajo korekten odnos do lastnikov gozdov, konkurenčne odkupne cene in plačilni roki.

Vseh 15 koncesionarjev ima na slovenskem lesnem trgu okoli 60% tržni delež. Na trgu (tako nabavnem kot prodajnem) ne nastopajo enotno, ampak si neusmiljeno konkurirajo. Tako so ugotovitve o monopolnem položaju koncesionarjev na trgu z lesom neresne.

Verjetno bi z medsebojnim povezovanjem in povezovanjem z drugimi gospodarskimi družbami, ki se ukvarjajo z odkupom lesa v zasebnem sektorju, lahko na lesnem trgu dosegali ugodnejši položaj. Tudi vse ostrejši pogoji prodaje lesa (les je vedno težje prodati) govorijo v prid povezovanju. Razmere se bodo z morebitnim zaprtjem tovarne celuloze v Krškem leta 2003 samo še zaostrele.

Viri

- GEREČNIK, A., 2000. Socialnoekonomske značilnosti lastnikov zasebnih gozdov in njihova opremljenost za proizvodnjo lesa.- Ljubljana. Diplomsko naloga, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 55 s.
- KRAJČIČ, D. 2001. Nekateri trendi gospodarjenja z državnimi gozdovi v Sloveniji in gospodarska moč koncesionarjev.- Zbornik gozdarstva in lesarstva, 65, s. 33-58.
- JERINA, F. 2001. Uvodni govor Združenja papirništva Slovenije.- Bled. 5. Dan papirništva, 14. november 2001. Referat.
- Zakon o davku na dodano vrednost. Ur. l. RS št. 89/98.
- Zakon o gozdovih. Ur. l. RS št. 30-1299/1993.
- Poročila Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000.
- Letni pregled odkupa 2000. Statistični urad Republike Slovenije, 67 s.

V Gozdarskem vestniku, letnik 59 (9), je novembra 2001 izšla zanimiva strokovna razprava Živka Koširja "Obravnavanje sekundarnih (antropozoogenih) gozdnih fitocenoz in gozdno-gospodarsko načrtovanje". Avtor razpravlja o sintaksonomskih problemih oziroma o poimenovanju sekundarnih gozdnih fitocenoz po standardni srednjeevropski metodi. Svoja stališča utemeljuje na osnovi razmišljanj in dognanj nekaterih vodilnih evropskih fitocenologov (Braun-Blanquet, Ellenberg, Oberdorfer, R. Tüxen, Zebre idr.). Problem je v tem, da sekundarne gozdne združbe naj ne bi uvrstili ali ne moremo uvrstiti v fitocenološki sintaksonomski sistem. Obravnavati jih moramo kot stadije ali faze na rastiščih primarnih gozdnih fitocenoz zunaj fitocenološkega sistema. Dejstvo pa je, da so sekundarne gozdne fitocenoze sestavni del realne vegetacije.

Prvo, na kar bi opozoril, je, da je fitocenologija botanična, to je biološka veda. Opozorilo je na mestu, ker se vse prevečkrat iz gozdarskih vrst sliši, da je fitocenologija nastala v gozdarstvu. Res je, da je del fitocenologije, ki govori o gozdnih fitocenozah, našel neverjeten razcvet ravno v gozdarstvu, kar je hvalevredno, vendar ne moremo govoriti o gozdarski ali celo uporabni fitocenologiji. Fitocenologija je veda, ki govori o rastlinskih združbah (fitocenozah), ki so razvrščene v fitocenološki sistem na osnovi fitocenološke nomenklature, ki jo predpisuje kodeks. Enotni sistem zajema vse fitocenoze od najbolj začetnih preprostih do najvišje organiziranih. Trditev "To, kar je sprejemljivo za fitocenologe, ki preučujejo efemerne združbe, ni sprejemljivo pri preučevanju gozdnih združb" (KOŠIR 2001: 371) ni sprejemljiva. Za gozdne fitocenoze ni in ne more biti posebnega sistema. Res je, da so/smo iskali na osnovi fitocenološke vede praktične izpeljave in rešitve približevanja vede gozdarski stroki, predvsem v okviru gozdnogojitvenih in urejevalnih načrtov. Tako so nastali stadiji, faze, gozdni tipi ipd. oziroma gozdna tipologija. Morda ni najboljša primerjava z botanično sistematiko, pa vendar. Križanci, vrtnarske varietete, forme ipd. so enakovredno vključeni v botanično sistematiko. Ti so lahko nastali naravno ali antropogeno.

V kolikor je točen prevod definicije o asociaciji iz Braun-Blanqueta (1951: 18), je potrebno razmisliti o tistem delu, ki govori, da nastajajo in se oblikujejo fitocenoze neodvisno ena od druge ter da se zakonito individualno razvijajo dalje. Ali to velja v resnici v naravi? I. Horvat (1949: 28), ki je bil odličen poznavalec srednjeevropske metode, Braun-Blanquetov znan-

stveni sopotnik in kolega, razmišlja o fitocenozah širše, z vidika dinamičnosti, razvoja fitocenoze. Citiral ga bom v originalu: "Na osnovu dosadašnjih izlaganja vidimo, da u narodi postojе biljne zajednice, koje se ističu naročitim florističkim sastavom, značajnom strukturom i tjesnom povezanušču svojih sastavnih članova. Biljna zajednica živi svojim životom prilagođena određenim prilikama staništa, mijenja se pod uticajem različitih faktora unutrašnje i vanjske prirode, ali zadržava svoje bitne osobine doklegod se prilike staništa toliko ne izmijene, da joj onemoguče život. Tada nastaju promjene, koje se najprije opažaju kod osjetljivih vrsta; one prve uzmiču sa staništa, a otporniji članovi zajednice zadržavaju se često vrlo i u novim životnim prilikama kao ostaci ili relikti nekadašnje zajednice." (Ibid.) O reliktnih "nekadašnje zajednice" je pretirano govoriti kar povprek. To so le vrste, ki so se ohranile iz preteklih geoloških obdobij. Tu bi posebej opozoril, da ne smemo govoriti o reliktni fitocenozi, ki bi se ohranila iz preteklih geoloških obdobij. S tem zanikamo vso dinamiko razvoja od poledenitve do danes. Nato I. Horvat (Ibid.) navaja še razmišljanja Alehina in Sukačova o fitocenozah, ki tudi govorita o dinamiki fitocenoze, na katero vplivajo zunanji okoliški dejavniki in zgodovinski razvoj flore.

Fitocenoze vplivajo ena na drugo, nekatere manj, nekatere bolj, zlasti na mejnih stičiščih ene in druge. Opazne spremembe so tudi znotraj fitocenoze skozi daljši ali krajši čas. Ne smemo zanikati trajne dinamike fitocenoze. Ne smemo in ne moremo zanemariti določene dinamike regresivnega ali morda celo progresivnega razvoja fitocenoze v gospodarskih gozdovih, ki ga povzročajo antropozoogeni vplivi.

O dinamiki razvoja vegetacije nas uči palinologija, s pelodnimi analizami dokazuje nenehno dinamiko v naravi. Šercelj (1996) je interpretiral dinamični razvoj vegetacije na podlagi primerjav mozaika recentne vegetacije s palinološko ugotovljenimi, v strogem zaporedju si sledečimi sukcesijskimi stopnjami in pri tem ugotovil, da si sledijo v bistvu vse oblike vegetacije v progresivnem ali regresivnem razvoju po zaporedju, kot ga odkriva paleopalinologija. Pri svojih palinoloških raziskavah, v primerjavi z drugimi evropskimi palinologi, je prišel do spoznanja, "/.../ da ni "trajnih", "stalnih", "končnih" – ali kakor jih že poimenujemo – gozdnih združb. Nasprotno: gozdovi se nenehno spreminjajo"/.../.

Ko danes še vedno govorimo o "primarnih" gozdnih fitocenozah, je to za gospodarske gozdove relativen pojem. Gospodarski gozdovi so antropozoogeno vplivani. O primarnosti bi lahko govorili pri pragozdovih, ki so resnično bili nedotaknjeni. Še bolj relativni so pojmi klimaksna, klimatozonalna, klimatogena fitocenoza. Med temi pojmi je najbolj relativen klimaks kot končna stopnja v razvoju fitocenoze. Kako lahko danes ugotovimo ali presojamo, da je fitocenoza v svojem končnem razvoju? Šercelj (1996) ugotavlja, da v določenem obdobju fitocenoza dosega razvojni vrh, ki se na istem rastišču spontano vedno znova reciklira preko sosednjih faz, tudi če ni motečih posegov človeka ali živalstva.

Glede na dinamiko razvoja gozdov je mnogo oblik sekundarnih gozdnih fitocenoz, ki se jih včasih hote ali ne hote ne zavedamo. To so nekatere ali večina fitocenoz zveze *Ostrya-Carpinus* reda *Prunetalia spinosae*, razredov *Erico-Cistetea*, *Paliuretea*, *Betulo-Adenostyletea* ipd., torej večina grmiščnih fitocenoz, h katerim moramo še šteti fitocenoze gozdnih robov ipd. Poleg sekundarnih "piceetumov" so še nekateri "pinetumi", "betuletumi", "tilietumi", "fraxinetumi", "aceretumi", "abietetumi", "populetumi", "carpinetumi", "platane-tumi", "aesculetumi" ipd. sekundarnega porekla. Te sekundarne gozdne fitocenoze so opisovali v začetku navedeni vodilni evropski fitocenologi in še mnogi drugi, pogosto vzhodnonemški, češki, slovaški, srbski, bosanski, makedonski idr. fitocenologi. Izjema niso bili niti hrvaški in slovenski fitocenologi. Te sekundarne gozdne fitocenoze so nastale zaradi načina gospodarjenja v preteklosti in nastajajo še danes. Če pogledamo katerokoli monografijo (npr. BRAUN-BLANQUET 1948–50, ELLENBERG & KLÖTZLI 1972, GRABHERR et al. 1993, HADAČ 1969, HARTMANN & G. JAHN 1967, I. HORVAT et al. 1974, MUCINA et al. 1993, OBERDORFER 1957, 1983, OBERDORFER et al. 1998, POLDINI 1982, 1993, SAVIČ (ur.) 1997, R. TÜXEN 1979 idr.), bomo našli opisane sekundarne gozdne fitocenoze – asociacije. Predznak "sekundarna gozdna fitocenoza" nam jasno pove njeno poreklo in ne zavaja operativnega gozdarskega strokovnjaka. Fitocenolog mu je dolžan povedati, na katerem rastišču primarne gozdne fitocenoze uspeva sekundarna, seveda če je to mogoče zanesljivo ugotoviti. Tudi ime stadija (npr. *Picea abies-Aposeris foetida*) ne pove, na katerem rastišču primarne gozdne fitocenoze raste ta stadij.

Ni dvoma, da nam pedološka analiza tal omogoča potrditev primarne gozdne vegetacije, na katerem rastišču zdaj raste sekundarna gozdna fitocenoza. Talna analiza, zlasti humusnega horizonta, sekundarne gozdne

fitocenoze pa že kaže na spremembe, ki jih povzroča le-ta.

Sekundarna gozdna fitocenoza predstavlja kljub svojemu notranjemu in zunanemu dinamičnemu razvoju svojo zaključeno celoto, ki je sestavljena iz njej lastnih vrst in ostankov vrst primarne fitocenoze. Njena trajnost je relativna: daljša ali krajša, kar velja za vse fitocenoze, tudi primarne.

Kartografski prikaz sekundarnih fitocenoz v raznih merilih, majhnih in velikih, je mogoče, in je predstavljen v raznih elaboratih in terenskih kartah. Način prikazovanja je večplasten, sestavljen iz dveh kartografskih enot, sekundarne in primarne fitocenoze, torej sestavljen iz realne in potencialno naravne vegetacije, ki nazorno usmerja gozdarske strokovnjake h gojitvenim ali urejevalnim posegom.

Kot primer sekundarne gozdne fitocenoze je Košir (2001) vzel *Aposerido-Piceetum* s. lat., ki porašča primarna rastišča altimontanskih gorskih bukovih gozdov, predvsem asociacijo *Anemone trifoliae-Fagetum* s. lat. O sekundarni asociaciji *Aposerido-Piceetum* s. lat. sem obširneje pisal (ZUPANČIČ 1999: 86–97) in nimam kaj dodati. Naj opozorim, da je asociaciji *Anemone-Fagetum* s. lat. naravno primešana smreka. Ta rastišča so za rast smreke zelo ugodna, kar ugotavlja že Tregubov (1957), ko govori o njeni gospodarski vrednosti. Način gospodarjenja je pospeševal smreko, zato so nastali tudi po tej poti bolj ali manj čisti smrekovi sestoji, v katerih so oziroma še pasejo zaradi servitutnih pravic. Dopuščam, da so gledanja posameznikov drugačna, in to je tudi njihova pravica.

O vrsti *Aposeris foetida* in njeni ekologiji imava s kolegom Koširjem različne poglede. Ekološke ocene rastlinskih vrst so relativne, ne glede na nekatere kriterije fitocenologov. Poznano je, da se lahko ista vrsta v drugih ekoloških in fitogeografskih razmerah drugače obnaša. Kriteriji so prilagojeni rastiščem, ki jih obravnava tamkajšnji strokovnjak, npr. fiziolog, ekofiziolog, morda ekolog, fitocenolog (?), vse bolj pa so ti kriteriji relativni v drugem, zlasti zelo oddaljenem prostoru. Lep primer relativnosti oblikovanja rastlinskih vrst imamo pri bioloških oblikah vrste, ki so v različnih okoljih lahko neke hemikriptofiti in druge hamefiti.

Na vprašanje, ali vrsta *Aposeris foetida* tudi karakterizira sekundarne gozdove belega gabra, lahko odgovorimo pritrdilno, ker so le-ti v Sloveniji večinoma sekundarni. Ta trditev pa je drugo poglavje in se nanj ne da kratko odgovoriti. Vrsta *Aposeris foetida*, množično razširjena v bukovih gozdovih, označuje antropozoogene vplive, in ne samo ta, temveč še marsikatera druga vrsta (npr. *Calamagrostis varia*, *C. arundinacea*, *Ave-*

nella flexuosa, *Brachypodium rupestre*, *Bromus erectus* idr.). Po teh vrstah tudi poimenujemo subasociacije, variante in faciese.

Kolega Košir je s svojo strokovno razpravo odprl vrsto vprašanj, ki terjajo razmislek. Predvsem je treba gledati razvojno in cikličnih zaporedjih od najnižjih do najvišjih stopenj razvoja fitocenoz - gozda in nazaj.

Nekoč, ko sem službeno hodil na beograjski biološki inštitut, mi je "padel v oči" njihov znak spirale z izrekom grškega filozofa Heraklita, enega od utemeljiteljev dialektike, "panta rhei".

Viri

- BRAUN-BLANQUET, 1948-50. Die Pflanzengesellschaften Rätien.- Vegetatio, 1 in 2, Den Haag.
ELLENBERG, H. / KLÖTZLI, F., 1972. Waldgesellschaften und Waldstandorte der Schweiz.- Mitt. Schweiz Anstalt für das Forstliche Versuchswesen, 48 (4), Zürich.
GRABHERR, G. / MUCINA, L., 1993. Die Pflanzengesellschaften Österreichs.- Teil II. Jena-Stuttgart-New York.
HADAČ E., 1969. Die Pflanzengesellschaften des Tales "Dolina Siedmich prameňov" in der Belaer Tatra.- Vegetacia ČSSR, B2, Bratislava.
HARTMANN, F. K. / JAHN, G., 1967. Waldgesellschaften des mitteleuropäischen Gebirgsraumes nördlich der Alpen.- Stuttgart.
HORVAT, I. 1949. Nauk o biljnim zajednicama.- Zagreb.
HORVAT, I. / GLAVAČ, V. / ELLENBERG, H., 1974. Vegetation Südsteuropas.- Jena.

- KOŠIR, Ž., 2001. Obravnavanje sekundarnih (antropozoogenih) gozdnih fitocenoz in gozdnogospodarsko načrtovanje.- Gozdarski vestnik, 59 (9): 367-373, Ljubljana.
MUCINA, L. / GRABHERR, G. / WALLNÖFER, S., 1993. Die Pflanzengesellschaften Österreichs.- Teil III. Jena-Stuttgart-New York.
OBERDORFER, E., 1957. Süddeutsche Pflanzengesellschaften.- Pflanzensoziologie, 10. Jena.
OBERDORFER, E., 1983. Süddeutsche Pflanzengesellschaften.- Jena.
OBERDORFER, E. / MÜLLER Th. / SEIBERT, P., 1998. Süddeutsche Pflanzengesellschaften.
POLDINI, L., 1982. Ostrya carpinifolia - reiche Wälder und Gebüsche von Friaul-Julisch-Venezien (NO Italien) und Nachargebieten.- Studia Geobotanica, 2: 69-122, Trieste.
POLDINI, L. / NARDINI, S., 1993. Boschi di forta, faggete e abieteti in Friuli (Ne Italia).- Studia Geobotanica, 13: 215-298, Trieste.
ŠERCELJ, A., 1996. Začetki in razvoj gozdov v Sloveniji.- Opera IV. razred SAZU, 35. Ljubljana.
TREGUBOV, V., 1957. Gospodarski gozdovi.- Elaborat za osnovo gojitvenega in melioracijskega načrta gozdov, gozdnih zemljišč in pašnikov za področje Zgornje Savske doline: 23-41. Kranj.
TÜXEN, R., 1979. Die Pflanzengesellschaften Nordwestdeutschlands.- Vaduz.
Vegetacija Srbije II I (ur. M. R. SAVIČ). Beograd 1997.
ZUPANČIČ, M., 1999. Smrekovi gozdovi Slovenije.- Opera IV. razreda SAZU, 36. Ljubljana.

Mitja Zupančič

Trajnostno, mnogonamensko in sonaravno gospodarjenje z gozdovi, od deklaracije do resničnosti

Odmev mag. Živana Veseliča v deseti številki lanskega letnika Gozdarskega vestnika na naš članek "Trajnostno, mnogonamensko in sonaravno gospodarjenje z gozdovi, od deklaracije do resničnosti" ni strokovna polemika, ampak predvsem sramotilni spis. Avtor očitno nima pravih argumentov ali ne razume, še bolj verjetno pa noče razumeti strokovne polemike glede nekaterih rešitev v Pravilniku o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih, zato mu pride prav sramotenje piscev. To je postalo že stalnica njegovih polemik in reagiranja. Avtor kaže raven komuniciranja tudi s tem, ko skuša naše pomisleke glede Pravilnika prikazati kot napad na "Zavod za gozdove Slovenije" in njegovo delo. V našem članku smo prikazali samo slabosti pravilnika, strokovnjaki Zavoda za gozdove pa imajo samo to smolo, da morajo ta pravilnik pri svojem delu spoštovati in to, da je donedavni vodja načrtovalske službe Zavoda nedojemljiv za kakršnoli konstruktivno kritiko. Očitno tudi misli, da se je

gozdnogospodarsko načrtovanje začelo z njim in mu to daje monopolno pravico presoje, kaj je prav in kaj ne.

V našem članku so slabosti Pravilnika podprte z argumenti, ki jih pamflet mag. Veseliča ni v ničemer ovrgel, tako da je polemiko nesmiselno nadaljevati. Raven komuniciranja, ki jo je v naš Gozdarski vestnik vpeljal mag. Veselič, je neprimerna za znanstveno strokovno revijo, kot je Gozdarski vestnik, in ne spodbuja k večji kritičnosti in izmenjavi mnenj, pa tudi ne k ugledu revije. Z veseljem pa bomo polemizirali z vsakim, ki bo argumentirano izrazil pomisleke na človeku dostojen način.

Franč Gašperšič
Andrej Bončina
Marjan Kotar
Iztok Winkler